

Jeden Bůh v Trojici

Trinitární teologie v pravoslaví

výtahy z knih

Autor:

Jaroslav Fogl, SDB

Datum:

8. 5. 2007

Obsah

OBSAH.....	2
1. BOŽÍ EXISTENCE.....	3
1.1. POZNÁNÍ BOHA NA ZÁKLADĚ JEHO STVOŘENÍ A JEHO ZJEVENÍ.....	3
1.2. POZNÁNÍ BOHA NA ZÁKLADĚ EXISTENCE ČLOVĚKA.....	4
2. POZNÁNÍ BOHA.....	6
2.1. POZNÁNÍ BOHA SKRZE BOŽÍ ZJEVENÍ.....	6
2.2. UČENÍ OTCŮ A UČITELŮ CÍRKVE O POZNÁNÍ BOHA.....	7
2.2.1. <i>Apofatická cesta poznání Boha.....</i>	<i>7</i>
2.2.2. <i>Katafatická cesta poznání Boha.....</i>	<i>7</i>
2.2.3. <i>Sřet pravoslavné teologie se západním tomismem.....</i>	<i>8</i>
3. BŮH – TROJICE.....	10
3.1. RŮZNÁ VÝCHODISKA TRINITÁRNÍ TEOLOGIE.....	10
3.2. TRINITÁRNÍ TEOLOGIE.....	10
3.2.1. <i>Nauka o Svaté Trojici v Písmu svatém.....</i>	<i>11</i>
3.2.2. <i>Nauka o Svaté Trojici v učení apoštolské církve.....</i>	<i>12</i>
3.2.3. <i>Otázka filioque.....</i>	<i>15</i>
LITERATURA.....	21

1. Boží existence¹

- Celé dogmatické učení čerpáno z Božího zjevení a buduje ho na pevné víře v něho. Proto veškerá dogmata jsou předmětem víry.
- Dogma o existenci Boha je základní věroučnou pravdou. A toto dogma podobně jako ostatní je budováno na víře.
- Jenom vírou je totiž možné dojít k přesvědčení, že Bůh existuje. Tato existence Boha je pro církev východiskem a zjevenou pravdou, v kterou je potřeba bytostně věřit, přijímat ji. Existence Boha totiž nelze filosoficky dokazovat na základě určitých logických důkazů.
- Avšak je nutné říci, že Bůh se člověku zjevuje skrze své dílo stvoření a též na základě samotné existence člověka, který je obrazem Boha, tedy schopen milovat a přijímat lásku, která v důsledku touží po transcendenci, kterou je v našem případě Bůh. V posledku tedy vede člověka k tomu, že existenci Boží může pocítit ve svém nitru i ve svém srdci.

1.1. *Poznání Boha na základě Jeho stvoření a Jeho zjevení*

- To, že Boží zjevení se nepokouší dokazovat Boha, ale Jeho díla svědčí o Něm, vyjadřuje již začátek Božího zjevení. Ten Jej totiž představuje jako Stvořitele všeho, ostatní ponechává na osobní víře každého z nás. Tak se v Písmu dopátráme toho, že existence Boha předchází všemu, vše podmiňuje a že bez Něho žádné stvoření nemůže existovat (srov. Gn 1,1; Ž 88,12-13; 101,26; 135,5; 145,6; Jan 1,3; Sk 14,15; Žid 3,4; 11,3; Zj 14,7; Sir 18,1).
- Přestože Boží zjevení nedokazuje Boha, přece svým obsahem vede člověka k Němu, ke skutečnosti, že On existuje. „*Vždyť to, co lze o Bohu poznat, je jim přístupné, Bůh jim to přece odhalil. Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu*“ (Řím 1,19-20).
- Je však nutné dodat, že ne pouze existence viditelné přírody, ale i existence lidského života, jeho bytí a pohybu, svým tajemstvím a mocí ukazuje na existenci Boha jako původce existence, pohybu a života člověka, „*neboť v něm žijeme, pohybujeme se, jsme...*“ (Sk 17,28)²
- Proto když člověk žije na tomto světě, nemůže obstát s výmluvou, že nemá dostatek důvodů věřit v existenci Boha. Sv. Jan Zlatoústý nazýval stvoření „učitelkou poznání Boha“ (De diabol. II, 3; srov. De stat. X, 5).

¹ Podle: BELEJKANIČ, I. *Pravoslávne dogmatické bohoslovie*. s. 36-40.

² Pro srovnání - Podle Aristotela podstatou každého jsoucna je pohyb, proto "*to, čím se něco mění jest první hybný činitel a to, co se mění jest látka, to, v co se mění je tvar*" (ARISTOTELES. *Metafyzika*. s. 302.) "*a jest také něco, co pohybuje.*" (ARISTOTELES. *Metafyzika*. s. 309.) "*Neboť nic se nepohybuje, jak se právě naladí, nýbrž musí tu vždy něco býti jako příčina, jako se teď věc pohybuje tak a tak od přírody a tak a tak vnějším donucením, ať rozumem nebo něčím jiným.*" (ARISTOTELES. *Metafyzika*. s. 308.) - pozn. autor.

1.2. Poznání Boha na základě existence člověka

- Písmo svědčí, že Bůh stvořil člověka k svému obrazu, k své podobě, čímž mu do jeho nitra vložil nejen schopnost milovat a být milován, ale též touhu po Bohu. V tom spočívá nejhlubší základ víry v Boha. Přesto však je souhlasně se svatými otci i učiteli církve nutné dodat, že v lidském nitru neexistuje úplné poznání Boha, ale každý člověk v sobě formuje na základě sebezpozorování ideu Boží existence. V tomto smysle Jeroným nazývá touhu po Bohu „semenem Božím“ v člověku, které se za příznivých podmínek vyvíjí a roste v poznávání Boha a za nepříznivých podmínek slábne a hyne (Comment. in epist. ad. Galat. lib. I; c. 1; vers. 15; P. lat. t. 26; col. 326)
- Na druhé straně je třeba konstatovat, že kdyby ve vnitru člověka existovala hotová – vrozená idea Boha, která by jistou samozřejmostí a jasností neodolatelně člověku vnucovala přesvědčení, že Bůh existuje, potom by nebylo ateistů.
- Takzvané logické důkazy existence Boha (důkaz kosmologický, teleologický, ontologicko-psychologický, historický, morální a mnohé jiné), které byly v průběhu dějin zformované v západním teologicko-filozofickém prostředí, jsou zajímavé a pro hledající Boha jistě podnětné, ale v pravoslavné dogmatice nemají hodnotu skutečných důkazů, protože jsou plodem jasného racionalismu. Tyto důkazy jsou totiž založeny na principech relativního a omezeného smyslového pozorování, zatímco pravda o existenci Boha není logickým předpokladem, který je potřebné dokazovat prostřednictvím logických spojení. Člověk se totiž ztrácí v antinomiích (protiřečí), ze kterých není možné vybudovat most víry, který by člověka vedl k Bohu.
- Bůh svoji existenci nepotřebuje dokazovat. On je stále člověku otevřený a blízký. Víra je právě tou silou, na základě které člověk přichází k trvalému přesvědčení o existenci pravého a živého Boha. Vědeckou cestou jej nelze dokázat, neboť věda se zakládá na faktech, pozorování apod. A Bůh, který je neuchopitelný, nemůže být pochopený a dokázáný vědeckou cestou.
- Pravoslavná teologie nezavrhuje vědu. Pravdivá věda vede člověka k Bohu, skrze uvědomění si vědce, že je velmi omezená. Věda totiž může jít jen do určité hranice, za níž je bezmocná. Důležité je však toto: Kdyby totiž bylo možné Boha dokázat vědecky, potom by bylo zbytečné Boží zjevení, církev i víra, tedy základní pilíře, na kterých stojí lidské přesvědčení o tom, že Bůh existuje a je tou pravou láskou, kterou člověk po čas svého života usilovně hledá.
- Boží zjevení totiž jasně ukazuje, že Bůh je ve své konečné přirozenosti neviditelný (srov. 1Jan 4,12; Jan 1,18; Ex 33,20) a přebývá v nepřístupném světle (1Tim 6,10), proto se nemůže

stát předmětem poznání. To však také neznamená, že Bůh je před člověkem uzavřený a že se od člověka izoluje. Bůh člověku dává o sobě vědět tím, že každého člověka oslovuje, aby Ho člověk v životě následoval.

2. Poznání Boha³

- Výchozí myšlenka: Bůh tedy existuje, ale je nepochopitelný.⁴
- člověk ve snaze rozumem pochopit Boha vždy dochází k tomu, že Bůh je ve své podstatě neuchopitelný a nepochopitelný. Proto, jak jsme již zdůraznili, pravoslavná církev vede lidi k tomu, aby v Boha věřili.
- Víra vnitřní schopností reaguje na Bytost, která není podobná žádnému bytí. Víra ale není výplodem lidské fantazie, ale zvláštní schopností našeho vnitřního vědomí, vnímat vyšší duchovní realitu.
- Bůh je sice nepoznatelný ve své podstatě, ale víra v Boží existenci, která je vlastní lidskému duchu a též vnitřní zkušenost s nepřekonatelnou duchovní potřebou lidského ducha poznat Boha, předpokládá jistý stupeň poznatelnosti Boha, která v důsledku vede k vnitřní zkušenosti a přesvědčení o tom, že je a že mne miluje.

2.1. *Poznání Boha skrze Boží zjevení*

- Písmo svaté nás též učí, že Bůh počítá s člověkem, má pro něho porozumění, není tedy uzavřený člověku, ale sám se mu zjevuje – dává poznat. Ve své dobré vůli se nám odhaluje prostřednictvím svého stvoření, Energie⁵ a zvláště v nitru člověka, který je krášlený Božím obrazem.
- O tomto poznávání Boha, který se člověku zjevuje mluví již Starý zákon. Mojžíšovi, který byl velmi blízký Bohu, sám Hospodin říká, že člověk nemůže bezprostředně vidět samotnou osobu, tvář nebo bytost Boha. Přesto Bůh s Mojžíšem mluví a zjevuje mu vše, co je důležité pro spásu člověka.
- Ve stejném duchu mluví i Nový zákon. „*On jediný je nesmrtelný a přebývá v nepřístupném světle; jeho nikdo z lidí neviděl a nemůže uvidět. Jemu patří čest a věčná moc.*“ (1Tim 6,16). Život Boží v nepřístupném světle takto znamená život v takové sféře bytí, která přesahuje veškerý lidský rozum a city.
- Avšak přestože je Bůh v takové sféře, která je lidskému rozumu a citům neproniknutelná, on sám se odhaluje a zjevuje v takovém světle – míře, v jaké Ho jsme schopni přijmout,

³ Podle BELEJKANIČ, I. *Pravoslavné dogmatické bohoslovie*. s. 41-51.

⁴ Zde je třeba dodat, že každý člověk je ve svém důsledku neuchopitelný. Vidíme jej, známe jej, víme, jak se v určitých momentech zachová, ale vždy existuje hranice, kterou nepronikneme, kterou nepoznáme a jsme v takovém případě často velmi překvapeni. Proto i člověk není zcela uchopitelný. - pozn. autor

⁵ Energii je možné chápat jako sílu, kterou je tvořen člověk, svět apod. Je možné ji chápat též jako Lásku Boha, která je tou energií, která z lásky k člověku a pro člověka tvoří svět a člověka si vybírá jako svůj obraz. Pochopením pojmu energie je důležité pro pochopení nejen trinitární teologie, ale též christologie. - pozn. autor

nahlédnout a uchopit. A právě o této možnosti poznat Boha, který se zjevuje člověku mluví Písmo svaté. Na nás je nahlédnout vše očima víry a odpovědět slovy i činy lásky.

- Bůh jako Stvořitel je ve své bytnosti nepoznatelný, ale Jeho zjevení a působení se projevuje ve světě a dává se poznat skrze svoji energii. Božská energie je síla, kterou se Bůh projevuje navenek. Božské energie nám vytváří jistý obraz života Svaté Trojice mimo její nepřístupnou bytnost. To jej však nečinní nepřístupným, ale sám se staví do takové pozice, v které touží být Bohem blízkým i duchovně intimním.

2.2. Učení otců a učitelů církve o poznání Boha

- Během prvních století křesťanství se dogma o nepostihnutelnosti Boha v Jeho bytnosti a v Jeho stavu ke stvoření se díky mnoha významných teologů zcela vyjasňuje a je všem dostatečně známa.
- Avšak již u kapadockých mnichů – teologů (sv. Basil Veliký, sv. Řehoř Nisský a druzí) se začíná prosazovat učení o projevech Boha v Jeho činnosti a energiích. Avšak novou cestu razí sv. Maxim Izpovednik. Ten rozeznává dvě možné teologické cesty poznání Boha, která se však musí vzájemně doplňovat.
- Teologické cesty poznání Boha:
  - skrze teologii apofatickou – negativní
  - skrze teologii katafatickou – pozitivní.

2.2.1. Apofatická cesta poznání Boha

- Apofatická cesta nás vede k plnému poznání, neboť se snaží poznat Boha ne v tom, čím On je, ale v tom, čím On není. Tuto cestu popírání svatí otcové přirovnávají k výstupu Mojžíše na horu Sinaj, kde se střetává s Bohem. Cesta k Bohu začíná očistou. Avšak v konečném výsledku nevidí Boha, ale pouze místo, kde Bůh přebývá. Při apofatické cestě poznání Boha přestává být objektem poznání, protože tu už nejde o poznání, ale sjednocení člověka s ním (teosis).
- Apofatismus je tedy takový stav rozumu, který se zřiká vytváření pojmů o Bohu. Je totiž cestou, kde základním cílem je sjednocení člověka s Bohem – zbožštění (teosis), které v důsledku vede k hlubšímu poznání Boha.

2.2.2. Katafatická cesta poznání Boha

- Je to pozitivní cesta poznávání Boha. Pozitivní teologie totiž zkoumá stvořené bytí. Touto cestou Bůh sestupuje k nám skrze své Energie, které Ho zjevují v hmotném a viditelném světě. Poznáváme jej skrze Jeho osobní sebezjevení, jako moudrost, láska,

milost, ale zároveň vždy více, než si my dokážeme pod těmito pojmy představit. A právě apofatická cesta napomáhá k tomu, aby se očišťovaly naše představy o Bohu. Víme, že Bůh je moudrý, ale tuto moudrost nesmíme chápat ve smyslu lidské moudrosti. Víme, že Bůh je láska, ale Jeho hluboký vztah k nám překračuje veškeré naše představy i očekávání.

2.2.3. Střet pravoslavné teologie se západním tomismem.

- Ve 14. století musela východní pravoslavná církev jasně vyjádřit své učení o poznávání Boha. V tomto období totiž dochází k přímému střetu pravoslavné teologie se západním tomismem (naukou sv. Tomáše Akvinského), který vychází z filosofických principů a na základě sylogismů se snaží vše definovat. V tomistické doktríně (učení) o poznání Boha totiž převládá intelektualismus nad duchovní zkušeností, která je právě tak typická pro pravoslavnou teologii i východní křesťanskou spiritualitu. Proti západnímu tomismu na Východě vystoupil svatý Řehoř Palama. Jeho teologické názory, v kterých je jasně vyjádřené učení východních církví a především pravoslavné o poznání Boha, můžeme shrnout do třech základních bodů:
  - Poznání Boha je zkušenost, která je dána všem křesťanům skrze svatý křest a skrze jejich neustálou účast na životě Kristova těla (církve) v církvi a v Eucharistii. Vyžaduje to však zaangażování celého člověka v modlitbě, ve službě lásky Bohu a bližnímu. Tehdy se dává Bůh poznat, avšak ne pouze jako intelektuální zkušenost rozumu. Do tohoto aktu je zapojený celý člověk. Ten je totiž skrze život v církvi a ve společenství povoláný k tomu, aby se účastnil na Božím životě a tato účast je zároveň pravdivým poznáváním Boha a také zvěstováním o Bohu světu.
  - Bůh není zcela pochopitelný. Člověk se může účastnit na Božím životě dobrovolně, odpovídkou lásky na lásku. Tato Láska je Energií, kterou Bůh vylévá na každého z nás a skrze tuto energii se můžeme stát podobnými Bohu (teosis). Jedině tři božské hypostáze (osoby) jsou Bohem podle bytnosti. (Ty jsou obklopeni Energií ~ Láskou, která se na všechny vylévá a vše tvoří. - pozn. autor)
  - Na jedné straně Palama vyslovuje tezi, kterou jsem našli i u jiných otců o nepochopitelnosti Boha, na druhé straně zdůrazňuje tvrzení o zbožštění (teosis) a účasti člověka na Božím životě, jako původním záměru a cíli lidského bytí. Tato tvrzení činí dostatečný rozdíl mezi bytností a Energií Boha. Palama se však nesnaží tento rozdíl zdůvodňovat filosoficky. Jeho Bůh je živý, který se nedá vyjádřit skrze filosofické pojmy. Svoje učení sám Palama považuje za rozvinutí dogmatického rozhodnutí 4 a 6. všeobecného sněmu o spojení dvou přirozeností – Boží a lidské v Ježíši Kristu, podle kterých Kristovo lidství „vhypostazované“ v Logu se stalo

skutečným božským lidstvím. (Bylo tedy Kristovo lidství proniknuté Božskou Energií). Nestalo se však Bohem podle bytnosti (božské lidství), ale zůstalo proniknuté Božskými Energiemi. A tyto Energie nejsou nikdy považované za emanaci (vyvěrání, vyzařování) Božství nebo za Boží stvoření, ale jsou Bohem, protože v Jeho Synovi On sám dal sebe za naši spásu. (A skrze Ježíše Krista máme i my podíl na této Božské Energii, skrze níž dochází k našemu zbožšťování. - pozn. autor)

- Uznáním výkladu sv. Řehoře Palamy Východ jasně naznačil svoje rezervované stanovisko k intelektuálnímu sylogismu a znovu ukázal, že v učení o poznání Boha vychází z christologie.

3. Bůh – Trojice⁶

3.1. *Různá východiska Trinitární teologie*

- Rozdíly je již vidět v pojetí filosofii. Latinská filosofie zaměřuje prvně svoji pozornost na přirozenost samu o sobě (podstatu věci) a teprve potom se zaměřuje na to, jakým způsobem se tato přirozenost projevuje. Řecká filosofie se naopak prvně zaměřuje na skutečnost, jak se určitá přirozenost (podstata) projevuje a na základě tohoto projevu se snaží uchopit přirozenost. Tedy latinská filosofie považuje osobu za určitou formu přirozenosti, kdežto řecká filosofie považuje přirozenost za vnitřní obsah osoby.⁷
- Přesto je však nutné dodat, že byzantská teologie nechce pro vysvětlení Božího vnitřního života sahat k filosofickým pojmům. Proto i termíny podstata, hypostáze a energie, které používá nijak od sebe neodděluje, ale chápe je jako způsob vyjádření vnitřního života Svaté Trojice.⁸

3.2. *Trinitární teologie*

- Zjevení nás přivádí k pravdě, že Bůh je Trojice. Učení o Svaté Trojici je základní pravdou křesťanství. Je to věroučnou pravdou, na základě které se křesťanství odděluje od ostatních náboženství.
- Jistotu této pravdy nacházíme skrze Boží zjevení. Pouze na základě svědectví Písma svatého totiž víme, že Bůh je Trojice. Církev tuto nauku o Svaté Trojici vždy bránila, neboť na trinitárním dogmatu (nauce o Svaté Trojici a jejím vnitřním životě) je postavené celé spasitelné dílo. Bez víry ve Svatou Trojici se nikdo nemůže stát členem Kristovy církve, tedy křesťanem.
- Církev je tedy založená na víře ve Svatou Trojici. Když Ježíš Kristus posílal své učedníky na misi, tedy aby hlásali evangelium, přikázal jim, aby křtili všechny ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého (srov. Mt 28,19), tedy ve jménu Svaté Trojice. Proto také veškerý život církve je neustálou oslavou Boha v Trojici. O tom svědčí modlitby, liturgie a oslavné modlitby (slavoslovía). V církvi se tedy všechno děje ve jménu Svaté Trojice, od Otce, skrze Syna v Duchu Svatém.

⁶ Podle BELEJKANIČ, I. *Pravoslávne dogmatické bogoslovie*. s. 52-64.

⁷ MEYENDORFF, J. *Byzantine Theology* v bulharském překladu s názvem: *Vizantijsko bogoslovie*. s. 227.

⁸ Srov. MEYENDORFF, J. *Byzantine Theology* v bulharském překladu s názvem: *Vizantijsko bogoslovie*. s. 234 a srovnej s učením sv. Řehoře Palamy v kapitole: „*Střet pravoslavné teologie se západním tomismem*“

3.2.1. Nauka o Svaté Trojici v Písmu svatém

- Pravda o Bohu v Trojici je pro člověka s celou svou jasností zjevená v Novém zákoně. Proto také starozákonní texty jsou pro nás pochopitelné tehdy, kdy na ně nahlížíme z perspektivy Nové Zákona, tj. nového naplňujícího zjevení.
- Texty Starého zákona, které ukazují, že Bůh je Trojice:
  - „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.“ (Gn 1,26)
  - „*Teď je člověk jako jeden z nás, zná dobré i zlé.*“ (Gn 3,22)
  - „*Nuže, sestoupíme a zmateme jim tam řeč, aby si navzájem nerozuměli.*“ (Gn 11,7)
  - „*I ukázal se Hospodin Abrahamovi při božišti Mamre, když seděl za denního horka ve dveřích stanu. Rozhlédl se a spatřil: Hle, naproti němu stojí tři muži. Jakmile je spatřil, vyběhl jim ze dveří stanu vstříc, sklonil se k zemi a řekl: "Panovníku, jestliže jsem u tebe našel milost, nepomíjej svého služebníka."*“ (Gn 18,1-3)
- Avšak přestože v Starém zákoně je do určité míry zvýrazněná trojičnost⁹ Osob v Bohu, musíme konstatovat, že není jiné zjevení o Svaté Trojici mimo Nového zákona. Sám život a učení vtěleného Syna Božího, Jeho pobyt na zemi je neustálým svědectvím o Svaté Trojici.
- Důležité zmínky o Svaté Trojici v Novém zákoně:
  - Zvěstování - „*Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží.*“ (Lk 1,35) – Na základě tohoto textu můžeme tvrdit, že vtělení Božího Syna je základním bodem teologie – činu naší spásy Svaté Trojice. Ten, který se vtělil, není nikdo jiný než druhá Božská hypostáze (osoba) Svaté Trojice – Syn. Proto vtělení a Trojice jsou od sebe neoddělitelné. Spása člověka skrze vtělení totiž probíhá za působení všech hypostází (osob).
  - Ježíšův křest - „*Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: "Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil."*“ (Mt 3,16-17) – Bůh Trojice se zjevuje a dává o sobě vědět i při křtu Ježíše Krista v Jordáně. Též tam jednájí všechny hypostáze (osoby) Svaté Trojice.
  - Prolog v evangeliu sv. Jana - „*Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo byl Bůh.*“ (Jan 1,1) – Prolog, společně s celým Janovým evangeliem i jeho listy, je základním pramenem našeho poznání Svaté Trojice. Jsou totiž tím semínkem, ze kterého vyrůstá celá trinitární teologie. Tam se totiž setkáváme se slovy, které jasně

⁹ Při nejmenším Bůh zdůrazněný plurálem. - pozn. autor

ukazují, že Boha v Trojici je třeba vidět v jeho totožnosti, ale i odlišnosti. Janovo evangelium totiž zjevuje i trinitární „postavení“ Ducha Svatého – třetí hypostáze (osoby) Svaté Trojice a také vztah, který zvýrazňuje Jeho jedinečnost. Pro srovnání uvádím: „*A já požádám Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi navěky - Ducha pravdy*“ (Jan 14,16) „*Ale Přímluvce, Duch svatý, kterého pošle Otec ve jménu mém, ten vás naučí všemu a připomene vám všechno, co jsem vám řekl.*“ (Jan 14,26).

- Duch Svatý je jiný než Syn, neboť je poslaný ve jménu Syna, aby svědčil o Něm. Duch je též jiný než Otec, je však s Otcem sjednocený skrze vztah *vycházení*. Syn a Duch jsou nám zjevení v Evangeliu jako dvě Božské hypostáze (osoby), které jsou poslány na svět. Syn je poslaný proto, aby na sebe přijal lidskou přirozenost a tím ji obnovil. Duch Svatý proto, aby nás oživoval. Každá z těchto hypostází (osob) má tedy specifický vztah k Otcovi: Syn *rozením* a Duch Svatý *vycházením*. Zároveň jsou tyto dvě Božské hypostáze (osoby) zjevné ve vztahu k Otcovi, s nímž jsou totožné podle bytnosti, podle Božství (Energie).
- Stvoření je aktem Boží vůle, ale *rození* a *vycházení* je aktem Boží bytnosti (podstaty). Avšak nesmíme se domnívat, že v Bohu probíhá nějaký vnitřní proces. Jestliže totiž mluvíme o *rození* a *vycházení* v Bohu, tedy v pojmech, které jsou závislé na čase, ty jenom dokazují, do jaké míry náš rozum není schopen uchopit a vyjádřit toto velké tajemství Zjevení.
- Sv. Řehoř Teolog říká: „*Ještě jsou nezačal myslet o Jednom a už mi Trojice osvětluje svoji září. Jen co jsem začal myslet o Trojici, Jediný mě už znovu uchvacuje. Když si představuji Jednoho z Třech, myslím, že je to celek, takže můj zrak je Jím naplněný, když se ostatní ztrácejí, neboť v mém rozumu není místa pro jiné. Když sjednocuji Tři v té jedné a samé myšlence, vidím jeden svícen a nejsou schopni rozlišit sjednocené světlo a zkoumat jej.*“
- Božství totiž není jednotné ani množné. Nepochopitelnost a tajemství Bohem zjevené pravdy o Svaté Trojici spočívá v tom, že Otec, Syn a Duch Svatý jsou v tom samém čase jednobytňní (totožní) podle svého Božství (Energie) a zároveň rozdílní podle svých hypostatických vlastností (osobnostních vlastností).
- Svatá Trojice je totiž projevem ideální lásky, ke které se musíme přibližovat v každodenním životě. Právě tuto skutečnost měl na mysli evangelista Jan, když řekl: „*Bůh je láska*“ (1Jan 4,8)

3.2.2. Nauka o Svaté Trojici v učení apoštolské církve

- Podstatu trinitární teologie, kterou na základě výpovědí Písma svatého formulovali kapadočtí otcové ve 4. století ve sporech s ariány, musíme hledat v soteriologii (nauka o spáse – jakým způsobem dochází k spáse člověka). Církev na prvním sněmu v Nicei musela kvůli

soteriologické věrnosti bránit Božství Ježíše Krista. Kdyby totiž Ježíš Kristus nebyl pravý Bůh z Boha, který se vtělil jako člověk, byla by ohrožena naše spása. Podobně se zachovala církev i na II. všeobecném sněmu v Cařihradě, který svědčí o víře v Božství Ducha Svatého, neboť pouze takováto víra je zárukou našeho posvěcení.

- Učení s Svaté Trojici formulované kapadockými otci představuje vtělené Slovo – Logos a Ducha Svatého, jako dvou činitelů našeho spasení.
- Pro vyjádření pravdy, že Bůh je jeden v třech osobách, hledali kapadočtí otcové adekvátní pojmy, kterými by vyjádřili tak veliké a nepochopitelné tajemství. Rozhodli se proto použít termíny, které převzali z filosofie, převzaté již církevními otci na I. všeobecném sněmu v Nicei. Jako první těchto pojmů užil sv. Atanáš Veliký.¹⁰ Pro společnou přirozenost třech, které

¹⁰ **Arianismus** (pozn. autor – z přednášek prof. Karla Skalického na TF JCU České Budějovice v r. 2005.)

1.1. Árius

- Byl alexandrijský kněz, který studoval v Antiochii. Přichází z Libie do Alexandrie. V Alexandrii se setkal s naukou Plotinovou a na jeho teorii nasadil svoji teologii.
- Proč? Árius chtěl zachovat čistý monoteismus, proto si vybral Plotinovu filosofii
- Árius na tuto filosofii nasadil teologii – HEN = HOSPODIN JHWH je jeden (jedno jedino), pokud by Otec a Syn měli stejnou substanci, existovali by bohové dva.
- Bůh stvořil především stvořením MOUDROST = CHOCHMA
- CHOCHMA = LOGOS (sv. Jan) = svět, člověk – byl čas, kdy LOGOS nebyl – LOGOS NENÍ BŮH, LOGOS JE STVOŘENÝ, tedy 1. stvoření v čase.
- Podpora áriova učení na císařském dvoře: císař je jeden, vše mu je podřízeno včetně 1. ministra i syna, proto i Bůh Otec, vládce je jeden. Syn mu je podřízený. Proto měl Árius podporu – Atanáš byl poslán do Vyhnanství.
- Áriovo učení vypadalo na první pohled jako čistý monoteismus, ale popíralo to skutečnost toho, že Bůh přišel skrze JK na zem, aby nás spasil. (Atanášova opozice) Pokud není Kristus Božský, nemůže nás spasit, ani učinit podobné Bohu.

1.2. Plotinos

- **Ovlivněn Plotinovou filosofií** – Na počátku je HEN (jedno jedino) a to má v sobě veškerou plnost, kterou přetéká. To, co vyteče je NOUS – ROZUM (= první vědomí HEN; Árius je ve svém uvažování nahradil slovem Logos) Z NOUS vytéká PSYCHÉ (duše světa) a z ní se pak oddělují další jednotlivé dušičky.
- Vše má stejnou podstatu s HEN – jsou soupodstatné. Dušičky jsou vlastně rozdrobené božstvo HEN, které je obaleno hmotou (hylé) - Z HEN vše vychází a znovu se tam musí vrátit. – podobně je koncipována i teologická suma sv. Tomáše Akvinského.
- HYLÉ je Aristotelem pojmenováno jako ČISTÁ MOŽNOST (pura potentia), která touží po uskutečnění, po získání formy. Hmota je touha po formě. Hmota = hlad – hlad po dušičkách.
- Tělo zabalilo dušičky = člověk jako vězení drobečků božstva
- DUŠIČKY obalením těla zapoměly na svůj původ, aby se připomněly je třeba ořes = zjevení. Zjevením si duše vzpomene, že je kouskem božstva = návrat duše tam, odkud se vrátila.
- V Plotinově filosofii chybí stvoření – je tam pouze vycházení, výron, vyvěrání z božství.

1.3. Sv. Atanáš

- Proti: sv. Atanáš (300 až 373) pověřen Alexandrijským biskupem, vysvěcen na jáhna, po smrti biskupa vysvěcen na biskupa, 17 let vyhnanství
- Podle něho základem křesťanské víry je trojiční teologie.

vyjadřuje nedělitelnost Božství, použil řecký pojem „usia“, což se dá přeložit jako bytnost, jsoucno, přirozenost, podstata. Tento pojem je kořenem slova „homoúsios“, který byl všeobecnou církví přijatý na prvním všeobecném sněmu pro vyjádření jednobytnosti (soudpodstatnosti) Božích osob (hypostáz) Syna s Otcem.

- Pojem homoúsios (jednobytnost, soudpodstatnost) vyjadřuje totožnost podle bytnosti, která však umožňuje sjednocení dvou různých osob tak, že nepřipouští v jejich dokonalé jednotě žádné smíšení. A to vyjadřuje genialitu kapadockých otců, neboť dokázali ohledně Boha poukázat ne pouze na to, co je společné, ale i na to, co je odlišné. Pro vyjádření odlišnosti použili pojmu „hypostáze“ (osoba v pravém slova smyslu). Avšak je třeba, abychom tento pojem hypostáze (osoba) nenahlíželi z hlediska našich pozemských představ a pojmů. Lidské osoby jsou totiž vzájemně od sebe odděleny, činí vše samostatně a často jsou v konfliktu. Proto tedy dílo lidských osob je různé, ale dílo Božských hypostází (osob) je založené na společném působení. Bůh-Trojice tedy působí jednotně.

-
- Jeho nauka není systematická: argumentace očima církevní tradice. Vychází z Písma
  - Základní teze: Syn je stejné božskosti jako Otec, ale tuto Božskost vlastní jako Syn Otce.
  - Vychází z Janova evangelia JHWH (Otec) = LOGOS (Syn) – JHWH je homoúsios (soudpodstatný – stejné podstaty, totožný) – „řikaje jedno, řikám tři.“ - chybí zde popis vztahu mezi osobami (doplněno sv. Augustýnem)
  - Řeší 3 body problémů (Chce Áriovi vyvrátit jeho teologii na základě 3 skutečností): 1. pojem soudpodstatnosti (homousios) 2. původ Syna 3. Syn jako obraz Otce.
  - **1. Homousios** – všechny vlastnosti Otce jsou společné Synu. – Syn má naprosto stejnou božskost jako Otec, ale tuto Božskost vlastní Synovsky.
  - **2. Původ Syna**
  - Árius argumentuje: Syn nemůže být Bohem, protože: cokoli vychází z Boha není Bůh, protože Syna vychází z Boha, není Bůh. (vše, co má počátek, není Bůh)
  - Atanáš argumentuje: vycházení může být: formou stvoření z ničeho, formou rození z Boha – Syn vychází z Otce, není stvořen, ale je rozen, proto je Syn Bohem. – zrozený ne stvořený, jedné podstaty s Otcem.
  - **3. Syn jako obraz Otce:**
  - Árius argumentuje: kdyby Atanáš měl pravdu, tak Syn nemůže být dokonalým obrazem Otce, jak píše sv. Pavel, protože Otec je nezrozený a Syn je zrozený.
  - Atanáš argumentuje: Syn je obrazem Otce ne v tom, že je nezrozený, ale že je zrozený a v tom, že je soudpodstatný, tedy totožný s Otcem (homoúsios) – otevřel tím cestu neoarianistům (homoiusios) – měl dodat, že je podobný svému Otcovi pouze ve vztahu k synovství.
  - Árius byl vyhnán z Alexandrie, ale tak se ten problém přesunul do jiných částí světa – celocírkevní problém
  - Eusebius z Nikomedie – plný Arianista, způsobil, že se jeho učení dostalo k Germanským kmenům. – vůdce kmene Vulfila – misionář mezi Góty – přeložil písmo do Góštštiny.
  - Císař Konstantin svolal koncil do Niceje r. 325 = vyznání víry na základě Atanáše. Arianismus měl však podporu na císařském dvoře = pronásledování Atanáše
  - V r. 381 v Cařihradě – znovu potvrzena Atanášova nauka.
  - Atanáš tzv. Sensus fidei – cit víry vycházející z Písma sv.

- Poznání Boha je možné natolik, nakolik On sám sebe zjevuje. Svatý Bazil Veliký a Svatý Řehoř Teolog viděli *existenciální znak jednoty Boha v „Energii“ Boha*.
- Díky této Energii se více Božských hypostáz (osob) proniká (perichorisis). Tato pravda je též vyjádřena v evangeliu sv. Jana: „já jsem v Otci a Otec ve mně“ (Jan 14,11). V Bohu je pojmem „perichorisis“ (pronikání) vyjádřená dokonalá láska (milost), Energie, která je trinitární, protože jde nejen o působení třech Božských hypostáz (osob) ve stvoření, ale i jejich společné podílení se na našem spasení.
- Podle Jana z Damašku Božské hypostáze (osoby) se sjednocují, ale neslívají, jedna druhou proniká, avšak bez smíšení nebo splynutí. Neexistuje jedna bez druhé, ale ani se neoddělují podle bytnosti.
- Je však nutné si uvědomit ještě další skutečnost. Totiž že vlastnost *nezrozenosti* jednotlivých hypostáz (osob), *rození* a *vycházení* nerozlišuje jednotlivé osoby v Trojici podle bytnosti (podstaty), ale podle vlastností jednotlivých hypostáz.
- V souvislosti s tímto východní trinitární teologie (pravoslavná) zdůrazňuje trojpresonální princip jednoty. To znamená, že jednota jednotlivých hypostáz (osob) nevyplývá z bytnosti (podstaty), ale z Otce, který je pramenem a podstatou věčného bytí. Dionýsios Areopagita tvrdí, že „je jeden Bůh, když je jeden Otec“. A Boha Otce nazývá pramenem Božství. Podobně i sv. Bazil Veliký říká: „*Bůh je jeden, protože Otec je jeden*“ (Contra Sabellianos 3, PG 31, 605A). Proto bytnost (podstata) Třech osob je jedna, tj. bytnost Boží avšak jednotu určuje Otec. Kapadočtí otcové tedy vyloučili ontologický subordinacionismus, jinými slovy podřízenost (hierarchii) Božských hypostáz (osob), zvýrazňující hypostázi Otce jako princip, příčinu Boží existence a působení. V Bohu je tedy jedna bytnost (podstata) a tři hypostáze (osoby) se svými specifickými vlastnostmi, které se ve svém hypostazickém bytí nedají zredukovat.
- Jasně vidíme, že pojmy, které užívají kapadočtí otcové mají své kořeny ve filosofii, využili však filosofických pojmů, neboť neviděli jiné východisko pro zachování biblického svědectví, že Bůh je jeden ve třech osobách. Je to proto nejlepší možné opsání tajemství Božího vnitřního života. Mnohé jiné pokusy před 4. stoletím se ukázali jako neadekvátní a zcestné.

3.2.3. Otázka filioque

- Učení o Svaté Trojici vždy ve východní teologii zaujímalo centrální místo. Jiná situace se vyvíjela na západě, kde trinitární teologii nebyla věnovaná pozornost jako na východě, což vedlo západ ke stanovení filioque.

- Pojmem filioque se myslí *vycházení* Ducha Svatého z Otce i Syna (et Filio, Filioque), které se začalo šířit již v 6. století ve Španělsku jako obrana proti ariánům, kteří dokazovali, že Syn není jedné bytnosti s Otcem, že je menší, nižší než Otec, neboť pochází jen z Otce. Ve snaze „zvýšit“ místo Syna ve Svaté Trojici a „silněji“ vyjádřit jeho jednobyttnost (soudstatnost) s Otcem španělští křesťané vytvořili doplněk do Symbolu víry - „et Filio“. Neuvědomili si však, že tímto Filioque vlastně narušili trinitární rovnováhu a vnesli do chápání Svaté Trojice dualitu: Otec – Syn na jedné straně, Duch Svatý na druhé straně.
- Tuto teorii propagoval sevillský biskup Izidor. Avšak na třetím Toledském místním sněmu v roce 589 bylo Filioque oficiálně schválené a zúčastnění představitelé tento doplněk vnesli do textu Nicejskokařihradského symbolu víry. Učení o *vycházení* Ducha Svatého od Otce i Syna (filioque) bylo takto povýšené na dogma a začalo se ve Španělsku rychle šířit. Avšak do dnes je předmětem sporu mezi Východem a Západem.
- V čase pontifikátu papeže Martina, západní biskupové, kteří se zúčastnili sněmu v Lateráně roku 649, vyznali víru ve Svatou Trojici doslovně podle Nicejskokařihradského symbolu a ztotožnili se i s ustanovením IV. všeobecného sněmu o nedotknutelnosti a nezměnitelnosti textu uvedeného symbolu.
- Avšak postupně dochází k zdomácnění učení o Filioque v celé západní církvi. Dokonce již papež Lev III. Souhlasil s teologií Filioque, přestože ji ještě nevčlenil do Symbolu víry. K tomu však dochází v roce 1014, kdy papež Benedikt VIII. schválil dodatek „et Filio“ do symbolu víry.
- Filioque pomohlo k rozkolu mezi Východem a Západem, ke kterému došlo o 40 let později, v roce 1054.¹¹

3.2.3.1. Opodstatněnost Filioque podle západní teologie.

- Opodstatnění dodatku „et Filio“ do Symbolu víry západní teologové nacházejí ve výroci sv. Augustýna, který se též věnoval studiu trinitární teologie ve svém díle *De Trinitate – O Trojici*.¹²

¹¹ Tomuto rozkolu však jistě napomohlo též snaha Západu vše centralizovat a unifikovat, do jehož čela vždy stávala papež – to bylo pro smýšlení Východu něco zcela cizího a nepřijatelného, neboť oni vždy zastávali tzv. samostatnost jednotlivých církevních obcí, jejichž nauka je formována skrze všeobecné sněmy. To, že se nauka Filioque projednávala pouze na místním sněmu, kde byla prohlášena za dogma je jistě velikou zradou proti smýšlení Východu, kdy Východ zastává hlavní postoj ve smyslu „jednota v roznořnosti“, kde jednota se uplatňuje na základě prohlášení všeobecného sněmu, které se tak stává závazným pro všechny místní církve. To zřejmě byla poslední kapka do poháru již tak plného kalicha sváru mezi pojetím Východních církve a Západních církve. - pozn. autor

¹² Je zcela jasné, že obě školy se mohly rozvíjet a vzájemně se doplňovat, kdyby byly otevřeny k dialogu a k vzájemnému porozumění. Bohužel ostré spory o Filioque dovedly k tomu, že došlo k tvrdému zastávání pozic na obou stranách, což bylo jednou z hlavních příčin rozdělení Východu a Západu. - MEYENDORFF, J. *Byzantine Theology* v bulharském překladu s názvem: *Vizantijsko bogoslovie*. s. 227.

- Sv. Augustýn říká: „Nemůžeme tvrdit, že Ducha Svatý nepochází i od Syna, neboť by se Duch Svatý nenazýval Duchem Otce i Syna“ (De Trinitate IV, 2). „Syn je rozený z Otce a Ducha Svatý vychází z Otce od počátku, protože Otec uděluje věčně to samé Synovi (rození), Duch Svatý pochází z obou... Vše, co má Otec, dal Synovi, proto když Duch Svatý vychází od Otce, vychází i ze Syna“ (De Trinitate IV, 16-17). „Je však třeba dodat, že Otec a Syn jsou počátkem (principium) Ducha Svatého, ale ne dva počátky“ (De Trinitate V, 15). Je však třeba tato tvrzení sv. Augustýna považovat za jeho soukromý názor.¹³

¹³ Sv. Augustýn – De Trinitate (pozn. autor – z přednášek prof. Karla Skalického na TF JCU České Budějovice v r. 2005.)

- a.) Jestliže je pravda, že v Bohu jsou TŘI OSOBY A JEDNA PODSTATA, pak je třeba řešit problém, co je „OSOBA“.
  - b.) Augustýn tvrdí, že OSOBA V BOHU = RELATIO (VZTAH) – RELATIO (VZTAH) = PODSTATA – pochopil VZTAH JAKO NĚCO SUBSISTENTNÍHO, tedy podstatu samu o sobě.
  - c.) Zde naráží jeho teorie na Aristotelovu filosofii substance a akcidentu. 10 Kategorii – 1. substance + 9 akcidentů (kvalita, kvantita, činnost, trpnost, místo, postavení, čas, vlastnění, vztah) Aristoteles mluví o tom, substance nemůže existovat bez akcidentu, kdežto sv. Augustýn to staví jako samostatně existovatelné – mimo to akcident vztah chápal Aristoteles, jako zaměření jedné substance k druhé, tedy **být k...**
- d.) V Bohu jsou 4 vztahy a 3 osoby   - e.) 1. Otec vzhledem k Synu – rození aktivní (generatio)   - f.) 2. Syn vzhledem k Otci – rození pasivní   - g.) 3. Otec a Syn společně vydechují Ducha sv. – vydechování aktivní (spiratio)   - h.) 4. Duch sv. vydechován Otcem a Synem – vydechování pasivní – Osobu Ducha sv. tvoří toto pasivní vydechování. Duch sv. v jeho chápání není někdo, kdo by tvořil most mezi Bohem a světem, ale jako pouto lásky mezi Otcem a Synem. Je darem lásky Otce vůči Synu a Syna vůči Otci. Duch je láska, která spojuje Otce a Syna. Láska je vždy vztah. Je výrazem dokonalosti vztahu.
- i.) Trojice = otevřenost ke vztahu. Vztah = bytí k něčemu
- j.) V Trojici je tedy vztah: - k.) 1.) vztah plodícího – osoba Otce   - l.) 2.) vztah plozeného – osoba Syna   - m.) 3.) vztah vydechovaného – osoba Ducha. Sv.   - n.) 4. Vztah vydechujícího – Otec a Syn = 2 vydechující a 1 vydechovaný.
- o.) = velké antropologické důsledky skrze chápání Trojice jako Trojice vztahu – 19. stol. – filosofie vychází z JÁ, - 20. stol. – filosofie začíná vycházet z TY.
  - p.)
  - q.) Na základě vztahu mezi osobami Trojice odvozuje PERICHORESIS = VZÁJEMNÉ PROSTUPOVÁNÍ, VZÁJEMNÁ IMANENCE – nová kategorie
  - r.) Tzn. **Tam, kde je Otec je i Syn a naopak (Jan 10,30 – Já a Otec jsme jedno)** –
  - s.) 1. Otec je v Synu a Syn je v Otci
  - t.) 2. Otec je cele v Synu a cele v Duchu sv.
  - u.) 3. Syn je cele v Otci a cele v Duchu sv.
  - v.) 4. Duch sv. je cele v Otci a cele v Synu
  - w.)
  - x.) Tedy když Trojice jedná na venek (ad extra), jedná vždy společně. Ovšem, co je toto Boží jednání na venek, když se říká, že Bůh je všude? Kabalistická teorie Cimcum mluví o tom, že na počátku byl Bůh všechno, Bůh se stáhl do jednoho bodu – scvrkl se – tím, že se stal NIC mohl něco vytvořit mimo sebe samého. Tímto může jednat na venek mimo Svůj vztah.
  - y.) Toto společné jednání, ale naráží na problém vtělení Božího Syna. Protože ICARNATIO (vtělení) – je v dějinách působení Syna a UNCTIO (pomazání) a RESURECTIO (vzkříšení) – je v dějinách působení Ducha. sv.

- Avšak na zdomácnění učení Filioque v západním křesťanství svoji silou přispěli hlavně Anselm z Canterbury (De procesione Spiritus Sancti) a Tomáš Akvinský (Summa theologiae I., Quaestio 36.) - Jádrem jejich argumentu, z kterého vycházeli, bylo tvrzení, že jestliže se Svátá Trojice nemá rozplynout do nediferencované jednoty, ani se rozpadnout na Osoby bez vzájemného vztahu, musí existovat základní vztah mezi Synem a Duchem Svatým, který by je spojoval a zároveň rozlišoval. To, co vyjadřuje Filioque, je podle nich právě tento vztah.
- Pokusy Západu vysvětlit Filioque pravoslavným teologům se uskutečnilo na koncilech v Lyonu (1274) a ve Florencii (1439), které pravoslavní považují za „unionistické“. V Lyone bylo jasně konstatované, že Filioque neznamená to, že by Duch Svatý měl v Otci a Synovi dva odlišné a oddělené zdroje. Naopak *vychází* věčně z Otce i Syna ne jako z dvou pramenů, ale z jednoho pramene, ne dvojitým dýchnutím, ale jediným. Na sněmu ve Florencii bylo toto vysvětlení zopakované a navíc Západ zdůraznil, že i je i Řekům blízká formulace „skrze Syna“, kterou se dá v podstatě chápat ve smyslu Filioque. Toto zdůvodnění však pravoslavné teology neuspokojilo.

3.2.3.2. Vycházení Ducha Svatého z Otce – pravoslavná církev (východní církve) zastávce Nicejsko-cařihradského Symbolu víry.

- Je třeba totiž upozornit, že západní trinitární koncepci chybí rozlišení mezi věčným a dočasným vycházením Ducha Svatého. Kdybychom to stručně vyjádřili, tak tato západní koncepce trinitární teologie nečiní rozdíly mezi vnitřním životem Sváté Trojice a jejím působením ve stvoření.
- Přesto je však důkaz vycházení Ducha Svatého z Otce hledat v Písmu svatém. Na stopu nás může navést evangelium sv. Jana, kde je psáno: „*Až přijde Přímluvce, kterého vám pošlu od Otce, Duch pravdy, jenž od Otce vychází, ten o mně vydá svědectví.*“ (Jan 15,26). A v

-
- z.) Toto zachraňuje TEORIÍ APROPRATIO – Lidé přivlastňují nějaké působení Trojice jenom jedné osobě. Přesto je tato věc velmi sporná, protože Vtělení je opravdu působení Synovo. (Věc disputace teologů)
  - aa.)
  - bb.) Je-li osoba vztah, potom V Bohu je vše jedno (společné), kde se nesetkáváme s protikladem (opozicí) vztahu. (In Deo omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.)
  - cc.) Augustýnovu OSOBA = VZTAH naráží na problém stanovení termínu OSOBA u jiných filosofů
  - dd.) BOETIUS – osoba = jedinečná podstata rozumové přirozenosti (rationalis naturae individuae substantia)
  - ee.) RICHARD OD SV. VIKTORA – nesdělitelná existence rozumové přirozenosti (intellectualis naturae incomunicabilis existentia) – vztah se ztratil
  - ff.) ALEXANDER ALESKÝ – podstata, která se vyznačuje vlastností příslušející důstojnosti (hypostasis proprietate distincta ad dignitatem partinente)
  - gg.) ANTON GÜNTER – pražský teolog – osoba je podstata, která si je vědoma sebe samé – v tomto případě se nikdy nemůže dát dohromady Christologie ani Trinitologie, protože jednotlivé osoby vždy zůstanou odděleny.

nicejskocařihradském vyznání víry je vycházení Ducha Svatého z Otce citací tohoto biblického místa. Druhý případ, tedy vycházení z Otce i Syna v Písmu svatém nenajdeme.

- Je však nutné říci, že pravoslavná církev též tvrdí, že západní církev neměla právo rozhodnout ve prospěch filioque, neboť rozhodnutí všeobecného sněmu nesmí měnit místní sněm nebo církev.
- **Východ a Západ shodně vyznávají, že Bůh je jeden podle bytnosti (podstaty), ale současně je Trojicí podle hypostáz (osob). Shodně odmítají triteismus - trojbožství.**
- Slabost západní trinitární koncepce spočívá v tom, že Filioque přesouvá princip jednoty Božstva z Otce na podstatu, čímž zmenšuje monarchii Otce a tak narušuje trinitární rovnováhu, dokonce i dokonalou rovnost všech třech osob. Rozbívá trojitou Monádu na dvě diády: Otce – Syna a Otce, Syna – Ducha. Západ tedy uznal ontologický primát jednoty stojící na podstatě nad osobním rozlišením v Bohu.
- Filioque vede k dvojbožství, nebo semisabelianismu. Jestliže je Syn i Otec „arché“ - principem, počátkem a pramenem Božství, potom existují dva nezávislé prameny, dva oddělené principy v Trojici. Tím, že západní teologové Otcovu odlišnost připisují i Synovi, slučují dvě hypostáze (osoby) do jedné, co je totožné se Sabeliovým učením.
- **Západní teologie také nedokázala rozlišit mezi věčným životem Svaté Trojice a dočasným působením Svaté Trojice ve stvořeném světě.** (Toto vysvětlil ve 14. století velmi dobře sv. Řehoř Palama)

Tomáš Akvinský tvrdil, že Bůh se projevuje ve stvoření pouze svojí bytností (podstatou) a že nepůsobí mimo bytnost.

- Sv. Řehoř Palama však rozlišoval v Bohu bytnost (podstatu), hypostáze Boha (osoby) a Božskou energii (~ lásku). Boží bytnost musí být člověku do určité míry dostupná, neboť potom by člověk nemohl mít účast na Božím životě. Vždyť učedníci na hoře Tábor nespátřili Boží bytnost (podstatu Boha), ale jeho Božskou energii. Toto rozlišení Energie od Boží bytnosti (podstaty) však nerozděluje Boha víc než rozlišení Boží bytnosti od Božích hypostáz (osob). **Božská energie totiž vychází ze všech třech hypostáz Boha (osob Boha) a v ničem nerozdělují jednotu Boží bytnosti (podstaty). Boží působení ve stvořeném světě skrze Energie totiž aktualizuje působení celé Svaté Trojice ve světě.**

3.2.3.3. Dopad učení o Filioque na život církve na Západě

- Učení o Filioque, které zdomácnělo na Západě, je nebezpečné z toho důvodu, že v jeho důsledku došlo k porušení teologické rovnováhy v učení o církvi. Úloha Ducha Svatého v církvi byla na Západě málo zdůrazňovaná, a tak se stalo, že západní křesťanství začalo

považovat církev za instituci tohoto světa, spravovanou pozemskou mocí s absolutistickou jurisdikcí. Praktickým výsledkem zdůrazňování přílišné jednoty na úkor různosti je velká centralizace církevního života s velkým důrazem na autoritu papeže. Nesprávné učení o Bohu-Trojici se tak zákonitě negativně projevilo i v křesťanském životě Západu skrze silnou klerikalizaci na úkor sborového principu biskupů a jejich jednoty s věřícími.

Literatura

- ARISTOTELES. *Metafyzika*. Praha: Nakladatelství Jana Leichtnera, 1946. ISBN neuvedeno.
- BELEJKANIČ, I. *Pravoslávne dogmatické bohoslovie*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta. ISBN 80-7097-314-5
- MEYENDORFF, J. *Byzantine Theology* v bulharském překladu s názvem: *Vizantijsko bogoslovie*. Bulharský překlad. Sofia: Gal-iko, 1995. ISBN 954-8010-52-6